

R E C E N Z I J A

Kontušo juostos ir Lietuva

Gražina Marija Martinaitienė. *Kontušo juostos Lietuvoje*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, 404 p., 136 il.

Vienas išpūdingiausių 2007 m. menotyros leidinių – Gražinos Marijos Martinaitienės knyga „Kontušo juostos Lietuvoje“. Joje autorė apibendrina beveik dviejų dešimtmečių trukmės darbą tyrinėjant šią specifinę Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų kultūros paveldo dalį. Fundamentalus tomas vienodai nuosekliai ir išsamiai įvykdo mokslo monografijos, šaltinių publikacijos, katalogo ir reprodukcijų albumo uždavinius. Tai reto universalumo leidinys, nes ši knyga, nesupaprastinant pagrindinių mokslinės objekto ekspertizės tikslų, sėkmingai atlieka ir šviečiamąją funkciją, didelei mūsų visuomenės daliai atskleisdama dar nežinomą ar tik paviršutiniškai pažįstamą LDK dailės palikimo klodą. Skaityti paskatins dalykiškas ir aiškus, bet mokslo veikalui įmanomai vaizdingas, vietomis net intriguojantis dėstymas, gyvybinga teksto kalba. Leidinys taps parankine muziejininkų, paminklosaugininkų bei taikomosios dailės tyrėjų darbo knyga. Drauge tai išskirtinio patrauklumo albumas, kurio estetinį žavesį nulemia pačių kontušinių juostų meninės ypatybės. XVIII a. audiniai – visos Europos tekstilės istorijos *acme*, ypač dėl jų atspalvių subtilumo, kolorito įvairovės bei atlikimo technikų sudėtingumo. Šiais atžvilgiais kontušo juostos, rytų ir vakarų (persų, turkų bei prancūzų) šilko audimo tradicijų lydinys, įamžina paskutinįjį naujųjų amžių tekstilės žydėjimo blyksnį.

Aštuoniuose knygos skyriuose pateikta juostų specifikos, kilmės ir atskirų audybos dirbtuvių charakteristika bei istorija. Vienas skyrius aptaria rusiškų kušakų sklaidą LDK, vienas – kontušo juostų likimą XIX–XX amžiais. Knygą papildo septynios šaltinių publikacijos – originalūs tekstai ir vertimai, dokumentuojantys LDK juostų gamybos eigą. Pusę tomo užima iliustruotas Lietuvoje išlikusių vertingiausių juostų ir dirbinių iš jų katalogas, sudarytas pagal visus muziejininkystės reikalavimus, nurodant kūrinio metriką, istoriją, aprašą, šaltinius ir literatūrą.

Knygoje G. M. Martinaitienė apibendrina, regis, visa tai, ką šiandien įmanoma pasakyti apie kontušo juostų gamybą ir meninę raišką, daugelyje vietų koreguodama ir papildydama ankstesnius užsienio menotyrininkų teiginius. Monografijoje autorė susistemino ir turimas žinias apie juostas, išlikusias Lietuvoje. Ji ilgainiui patikslino keliasdešimties juostų, saugomų Lietuvos muziejuose, metrikas, o ekspedicijų metu atrado ne vieną naują audinio pavyzdį. G. M. Martinaitienė detaliai išanalizavo standartinę šio juostų tipo struktūrą, todėl nagrinėdama atskirus egzempliorius galėjo konkrečiai argumentuoti savo pateiktas atribucijas – ornamento ir technikos analizės pagrindu jas priskirti tam tikriems autoriams, audykloms ir jų veiklos laikotarpiams.

Lenkų ir baltarusių menotyrininkai (pastarieji dažniausiai sekdami lenkų pėdomis) išleido keletą stambių kontušo juostoms skirtų studijų, albumų, daug straipsnių ir populiarių leidinių. Tuo tarpu Lietuvoje, išskyrus keletą pačios G. M. Martinaitienės straipsnių, kontušo juostų tema iki šiol nedaug rašyta. Viena vertus, tai liudijo įsisenėjusį atsargų požiūrį į